

BRONZKORI KOCSIKERÉK MODELLJE KUNSZENTMÁRTON HATÁRÁBÓL

50

F. KOVÁCS PÉTER – CSÁNYI MARIETTA

A bronzkori kerékmodell egyik oldala

PéNZ előkerülése az ásátáson

I dén tavasszal Szolnok megyében is elkezdődtek az M44-es út építéséhez (beruházó: Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt.) kapcsolódó régészeti munkák. Mivel az érintett szakaszokon 2015-ben a szolnoki Damjanich János Múzeum már végzett próbaásatásokat, ezért a most megindult feltárások nagyjából már ismert körülmények között zajlottak. Így volt ez az

úgynevezett 16-os lelőhely esetében is, mely Kunszentmárton határában, a Holt-Körös partján, a Csengedi-dűlőben fekszik. A tavalyelőtti kutatás során ugyanitt már 11 középkori épület/ház maradványait tártuk fel. A munkálatok ekkor a lelőhely intenzitásának, korának, jellegének a pontos meghatározására irányultak, ezért a területen a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ munkatársai 10 darab 4 és 2 méter széles árkot jelöltek ki. Már ezekben az árkokban is jól látszódtott, hogy a környék középkori történetének szempontjából kiemelkedő jelentőségű ez a településrészlet, hiszen csak ekkor 128 különböző régészeti jelenséget tártunk fel. Ezért 2017 tavaszán nagy reményekkel vágtunk neki a munkálatoknak, mivel most már egy egybefüggő területen lehetett megkutatni a lelőhelyet.

A lelőhely régi térképen

Középkori épület kemenceomladékkal

Várakozásainknak megfelelően két kor-szak emlékei voltak markánsan felfedezhetőek. A legdominánsabbak az Árpád-kori tanyavilág nyomai voltak. Összesen 13 épületet tártunk fel, ebből 4 esetben az épületek 1/3 részét már a próbaásatás során megkutattuk. Ezek az épületek többnyire igen egyszerű konstrukciók voltak. Közös jellemzőjük, hogy padlószintjük a föld felszíne alá lett süllyesztve, lakógödrük 50–60 cm mélyen került kialakításra. Alakjuk lekerekített négyzet alakú. Többnyire az épületek sarkaiban voltak megfigyelhetőek a tető megtartására szolgáló cölöpök helyei. Szinte minden épületben sikerült dokumentálnunk tűzrakó helyet is. Ezek a sütésre/főzésre szolgáló fűtő alkalmazások igen hevenyészett módon kerültek kialakításra, az épületek sarkaiban a földből kialakított falakba bevájva. Az Árpád-koron kívül a területen szórányosan megjelentek török kori épületek is. Ezek sokkal robusztusabb, nagyobb méretűek voltak, kemencéik is sokkal masszívabb konstrukciók lehettek. Méretük 2-szer, 3-szor nagyobb volt Árpád-kori társaikénál. A leletanyagról elmondható, hogy a török kori épületekben alig-alig volt említésre méltó tárgy, csupán egy-egy cserép- és/vagy pipatöredék szolgált segítségül a kormeghatározáshoz.

Csontból készült dobókocka

A bronzkori áldozati gödör bontás közben

Az Árpád-kori leleteink között több érdekes edénytöredék is megtalálható volt, például a távolsági kereskedelemre utaló úgynevezett fenék-bélyeges töredékek. A fémkeresős kutatásoknak köszönhetően a lelőhelyen érmék is előkerültek. Ezeket Könyves Kálmán és Salamon királyaink verették. A mindennapok tevékenységeire olyan eszközök utalnak, mint a kőből kialakított kalapácsfej, különböző tűk, szegek, csiholók, kések, illetve a csonteszközök változatos palettája. Arra, hogy nem csak dolgoztak az egykor itt élők, egy nagyobb méretű, igényes kivitelű csont dobókocka utalt, mely az első ilyen lelet Jász-Nagykun-Szolnok megyében.

Régész szakmánk igazi ajándéka ugyanakkor, hogy az ásások során egy-egy váratlan meglepetés még egy ismert lelőhely esetében sem marad el szinte soha. Nem volt ez másként ezzel a Körös-parti lelőhellyel kapcsolatban sem.

Akkor még nem fogtunk gyanút, amikor a középkori falu kellős közepén a szokásos szűk szájnylású, ámbár mély és öblös gabonátároló vermek felszínén kirajzolódó sötét foltjaihoz hasonló beásás kibontásába kezdtünk. Ahogy azonban az első fél edények kifordultak a földből, bizonyossá vált, hogy nem a szokásos hulladékgyödör véletlenszerű tartalma került a fel-

Török kori pipa töredéke

Árpád-kori épület

Épület lépcsővel

színre, sőt a megtalált objektumnak még a középkori faluhoz sincs semmi köze. Az itt talált leletek ugyanis több mint 3000 évvel korábban, a kelet-magyarországi bronzkor kezdeti időszakában kerültek a földre. A kihajló peremű, öblös testű, széles szalagfüllel ellátott, kézzel formált kerámia zömében díszítetlen vagy rücskös felületű darabjai megbízható keltezéssel szolgáltak.

Nem a kora bronzkor kezdetén feltűnő úgynevezett Makó-Kosihy-Čaka emlékanyaghoz tartozó, hanem a közvetlenül azt követő időszak tárgyai láttak itt napvilágot. Feltűnő volt a leletek nagy száma, valamint a deponálás [azaz elraktározás – a szerk.] módja, mely szándékosságra vallott: több rétegben, állatsontokkal vegyítve helyezték a gödörbe az égetett agyagtárgyakat, és az egykori, talán ünnepi lakoma során lerágott csontokat. Úgy véljük, az objektum nem csupán az összetört vagy használaton kívüli tárgyak, csontok eltüntetésére szolgált, hanem az egykor itt élő emberek hitvilágának talán soha meg nem fejthető elképzeléseire, gondolatiságára utalhat.

A gödörben nagyobb méretű fazekak, csupok hiányos darabjai mellett előkerült egy kis, ép füles bögre, valamint egy valóban különleges tárgy. Ez utóbbi egy agyagból készült kerékmodell volt, a közepén lévő furatnál agyagperemmel, mely a kerékbe egykor illeszkedő küllőt vette körül. Ez ugyan nem ismeretlen, de mindenképp ritkának tartható tárgy ebből a korszakból, és a fenti kultikus magyarázatot erősíti. A hasonló időhorizontból származó agyag kocsimodell Börzöncérről és kis agyagkerekek funkcióját szemlélteti, anélkül, hogy azok elvont tartalmára utalhatna.

Kunszentmárton mellett, a Holt-Körös partján feltárt kis kora bronzkori gödör azonban még egy talányt hordoz. Ez ugyanis az egyetlen, e korszakból származó objektum a lelőhelyen. Közel s távol egyetlen hasonló korú régészeti objektumot nem leltünk fel. Tehát körülötte/mellette nincs meg az egykori bronzkori közösség települése! Vajon akkor miért éppen itt akarták örökre föld alá rejteni titkaikat?

Természetesen azt nem zárhatjuk ki, hogy a kora bronzkori település kissé távolabb, a feltárással nem érintett területen található. Viszont a Tiszazugban eddig egyetlen ilyen korú településrészlet látott napvilágot, Tiszakürt határában; de az olyan távolságra fekszik a szóban forgó leletegyüttesünktől, hogy a kapcsolat közöttük kizárható. A rejtély megfejtése tehát további nyomozást kíván még a jövőben...

A pekingi és a szegedi egyetem régészhallgatói a bronzkori áldozati gödör feltárása közben

Árpád-kori érem

A bronzkori kerékmodell másik oldala

